

دروغ، سخن ناراست، خلاف حقیقت، قول ناحق و مانند آن است؛ هر چند که اصل دروغ در گفتار است که می‌تواند درباره خبر و گزارش نادرست از گذشته یا آینده یا حتی وعده دروغ باشد، اما می‌تواند در فعل نیز خود را نمایش دهد.

دروغ می‌تواند نسبت به هر کسی باشد، خواه خدا و خواه خلق. از همین رو دروغ و افتراء نسبت به خدا و پیامبران و نیز مردم مطرح است.

عوامل و اهداف دروغ

عواملی در نفس انسان دروغگو تحقق می‌یابد که او را به دروغ سوق می‌دهد. از مهم‌ترین عوامل نفسانی – باطنی می‌توان به عوامل مرتبط با هواهای نفسانی از جمله گرایش به گناه‌پیشگی و فجور و بی‌تقوایی (حلقه، آیات ۶ و ۷)، شیطنت شیاطین جنی و الهامات و وسوسه‌های شیطنی (شعراء، آیات ۲۲۱ و ۲۲۲)، سلطه و شیطان بر انسان (مجادله، آیات ۱۴ و ۱۹)، حسادت برخاسته از طمع و حرص نسبتب به داشته‌های مادی و معنوی دیگری (یوسف، آیات ۹ تا ۱۱)، مکر زنانه برای دستیابی به مقاصد و اهداف خویش (یوسف، آیات ۲۵ تا ۲۸) و مانند آنها اشاره کرد. خاستگاه اصلی دروغ در اقسام گوناگون آن نسبت به خالق و خلق، غیر از وسوسه‌های شیطنی بیرونی، همان هواهای نفسانی است که به فرموده پیامبر (ص)، «عدی عدوک نفسک الّتی بین جنبتک؛ دشمن‌ترین دشمنان تو همان نفسی است که در میان توست.» که تفسیر روایی از گرایش به فجور و گناه‌پیشگی، حسادت، کید زنانه و حتی سلطه‌پذیری نسبت به شیطان جتنی

دروغ بیش از آنکه به دیگری زبان برساند، از مصادیق ظلم به خویش است و دروغگو خود بیشتر و بیش از دیگران آسیب خواهد دید؛ زیرا آثار دروغ به خود دروغگو بازمی‌گردد

و پذیرش وسوسه‌های شیطنی، ریشه در همان هواهای نفسانی و شاکله پیچیده نفس انسانی دارد که او را میان احسن تقویم و اسفل سافیلین (تین، آیات ۵ تا ۷) و شکر و کفران (انسان، آیه ۲) و تقوا و فجور (شمس، آیات ۷ تا ۱۰) و حق انتخاب‌اختیاری و آزاد میان آنها قرار می‌دهد. در حقیقت این نفس انسانی و شاکله پیچیده خلقتی و فطری انسان است که او را در میان «صدق و کذب» قرار داده و در فتنه‌ای چالش‌برانگیز گرفتار انواع ابتلائات می‌کند تا سیر و شود هر که در او غش باشد».

باید توجه داشت که خلاق نفس انسانی، او را مجزه به روحانیت اسمای الهی و انوار هدایت‌های باطنی و قدرت تشخیص حق و باطل و گرایش به حق و گریزش از باطل کرده است و در همان حال او را «ظلم، جهول، عجول، هلوغ» (احزاب، آیه ۲، اسراء، آیه ۱۱ و ۱۲)، مانند آنها قرار داده که این تضاد درونی و حق انتخاب آزاد سرنوشت خوب یا بد را برای انسان به دنبال خواهد داشت. از آنجا که عامل اصلی در گشت به کذب و گریزش از صدق هواهای نفسانی است، می‌توان گفت که دروغ همان خاسته از صدق و باطل است؛ چون دروغ، همان گرایش طبیعی جنی که موجوداتی دروغگو و الفاکر شونده‌ها به شکل دروغین بر افراد دروغ‌پرداز گناه‌پیشه انسانی (شعراء، آیات ۲۲۲ و ۲۲۳) هستند در چنین فضایی انجام می‌شود.

در متون دینی، دعا تنها یک عمل عبادی صرف نیست؛ بلکه به‌عنوان نیرویی معنوی، تربیتی و حتی بازدارنده در برابر تهدیدها و دشواری‌ها معرفی شده است. در آیات قرآن کریم و روایات، دعا‌هایی برای مقابله با دشمنان وارد شده است. در برخی روایات، مضمون «دعا سلاح مؤمن است» تکرار شده و دعا نافذتر از سلاح جنگی دانسته شده است. نوشتار حاضر به بررسی محتوایی این روایات می‌پردازد.

دعا؛ سیر معنوی مؤمن در برابر دشمنان
در منابع روایی، دعا به‌عنوان یک عمل عبادی و ابزاری معنوی با کارکردهای مختلف معرفی شده است. از جمله،

احادیث متعددی بر نقش محوری دعا در رویارویی با دشمنان و سختی‌ها تأکید دارند. در این روایات، دعا نه‌تنها به‌عنوان یک عمل عبادی، بلکه به‌عنوان ابزاری مؤثر و کارآمد معرفی شده است که می‌تواند در مقابله با دشمنان کارساز باشد. این متون بیان می‌کنند که دعا سلاّحی برای مؤمنان است که با توسل به آن می‌توانند از گزند دشمنان در امان بمانند یا مشکلات فائق آیند.

دعا «سلاح مؤمن»، «ستون دین» و «نور آسمان‌ها و زمین» خوانده شده است.^(۱) احادیث ارائه‌شده نشان می‌دهد که دعا به‌عنوان ابزاری مؤثر برای مؤمن در مواجهه با دشمنان معرفی شده است. معنوی‌های کلیدی این احادیث بر اهمیت دعا به‌عنوان ابزاری نیرومند و معنوی، درخواست از خداوند برای دفع شر و همچنین طلب یاری در برابر تهدیدات تأکید دارند.

۱. **دعا به‌عنوان سلاح و ابزار مبارزه**

امام صادق (ع) از پیامبر اکرم (صلی‌الله علیه و اله) نقل فرمودند: «لَا أَدْنَمُ عَلَی سِلَاحٍ یُجَنَّبُکُم مِّنْ أَغْدَانِکُمْ وَ یَذَرُ أَرْزَاقَکُمْ قَالُوا عَلَی لَاقِ تَدْعُوْنَ رَجُمَ بِاللَّیْلِ وَ الْهَتَّارِ فَإِنَّ سِلَاحَ الْمُؤْمِنِ الْوَحْدَانِ»^(۲)

«یا شما را به سلاحی راهنمایی نکنم که شما را از دشمنان رهایی دهد و روزی شما را فراوان سازد؟ عرض کردند: چرا فرمود: پروردگارتان را در شب و روز بخوانید؛ زیرا سلاح مؤمن دعا است.»

صلح در لغت به معانی متعددی از جمله آشتی، مسالمت، سازش، سازگاری و مانند آن آمده است.^(۳)

در قرآن کریم مفهوم صلح با واژه‌گانی مانند صلح، سلم، هدنه و امتیت آمده است.^(۴) در تکرش قرآنی به صلح، معاهیه گسترده‌ای مورد نظر قرار می‌گیرد که از روابط فردی، خانوادگی تا اجتماعی و بین‌المللی را شامل می‌شود؛ به‌عنوان نمونه قرآن می‌فرماید: «و اگر دشمنان با شما می‌جنگند، تو باید به صلح گرای، و بر خدا توکل کن، که یقیناً با شتو و داناست.»^(۵)

این آیه به صلح با دشمنان در صورت تمایل آنان به صلح، تصریح دارد. دیدگاه مفهومی که در آیه به این تصریح شده، «سلم» است که به معنای آشتی و نرمش تفسیر شده است.^(۶) در برخی از آیات قرآن بر صلح مقتدرانه تأکید شده است.

از جمله می‌فرمایند: «مگر آنان که به گروهی که میان شما و ایشان پیوسته، آچون پیمان منته که جنگ با پیمان‌های دیگران است، پیوندند یا در حالی که سینه‌هایشان از جنگ‌بیند یا شما یا قوم خودشان به تنگ آمده‌ باشد به نزد شما آیند و اگر خدا می‌خواست قطعا آنان را بر شما مسلط می‌کرد، در این صورت به‌طور یقین با شما می‌جنگیدند، پس اگر از شما کناره گرفتند و با شما به جنگ برخاستند و پیشنهاد صلح

دشمنان خدا و پیامبران، برای پیشبرد اهداف شوم و پلید خویش، به «افتراء» و خلق اموری می‌پردازند که از پایه و اساس دروغ است، اما آن را می‌سازند تا بتوانند علیه خدا و پیامبران و اهداف الهی به کار گیرند. چنان‌که آنان برای تضعیف وحی و جایگاه پیامبران، ایشان را متهم به «افتراء» به خدا می‌کنند تا این‌گونه اهداف پلید خویش را تحقق بخشند و مردم را نسبت به صدق و صداقت پیامبران به شک اندازند و در نهایت با انکار وحی، ارزش و اعتبار آموزه‌های الهی و تشریع را از میان ببرند. (فرقان، آیه ۴)

از نظر قرآن، چنین رویکرد باطل دشمنان خدا و پیامبران، ریشه در ظلم و دروغ آنان دارد که بیانگر گرایش‌های نفسانی باطلشان است. (همان؛ مجمع‌البیان، ج ۷ و ۸، ص ۲۵۳) بنابراین، از مهم‌ترین اهداف دروغ، تضعیف حق و حق‌گویان و حق‌جویان است؛ زیرا اصولاً نفس انسانی با نور هدایت فطری و گرایش الهی خویش، نسبت به کذب واکنش منفی نشان می‌دهد. پس کسی که متهم به افتراء و کذب و دروغ شود، مردم گرایش خویش به او را از دست می‌دهند.

از همین رو پیامبران متهم به کذب و افتراء به خدا می‌شوند تا وحی الهی از زبانشان شنیده نشود و این‌گونه با انکار وحی، ارتباط میان انسان و خالق و نیز شریعت و آموزه‌های شرعی و تعلیم آن بی‌معنا خواهد شد. (فرقان، آیه ۴) از دیگر اهداف دروغ از سوی دروغگویان می‌توان به پنهان کردن جرم و خطا و گناه اشاره کرد؛ زیرا با برپا شدن حقیقت، در خطر قرار می‌گیرند؛ پس تلاش می‌کنند تا پشت دروغ مخفی شوند و در امنیت بمانند. (یوسف، آیات ۱۷ و ۱۸)

فریبکاری نیز از دیگر اهدافی است که دروغگویان برای آن اقدام می‌کنند. بی‌گمان تمسک شیطان به دروغ به جهت فریب آدم و چشیدن آن میوه درخت ممنوع و اجازة از بهشت ابتدائی و گرفتار شدن به شقاوت آسایشی (اعراف، آیه ۲۰، طه، آیات ۱۱۷ تا ۱۲۱)، تمسک کافران به دروغی چون ما بار گناهان شما را حمل می‌کنیم (عنکبوت، آیه ۱۲)، توسل منافقان به سوگند دروغ برای اثبات ایمان خویش و پنهان کردن کفر (مجادله، آیه ۱۴)، توسل منافقان به شهادت دروغ نسبت به پیامبری پیامبر و پنهان شدن بر پشت این گواهی دروغین جهت فریب منافقون، (آیه ۱) و مانند آنها از مصادیق دروغ به هدف فریبکاری است.

برخی از انسان‌ها همانند برخی از جنیان درباره خدا دروغ می‌گویند تا اهداف باطل خویش را پیش ببرند. (جن، آیه ۵) اگر بخوایم از دروغگویان، فهرستی ارائه دهیم می‌توان با این فهرست عوامل و اهداف پلید و پلشت دروغگویان را نیز به دست آوریم.

این افراد شامل گروه‌هایی چون: شیاطین جنی (شعراء، آیات ۲۲۲ تا ۲۲۳)، اهل ذقت (نور، آیه ۱۳)، مشرکان (انعام، آیات ۲۳ و ۲۸)، متکبران (زمر، آیه ۶۰)، سرر باز زندگان از فرمان‌های پیامبر (توبه، آیات ۲۲ و ۲۳)، کافران منکر (هود، آیات ۹۱ و ۹۳)، نهی‌کنندگان از نماز (علق، آیات ۹ و ۱۶)، اهل کتاب گرفتار شرک و کفر (کهف، آیات ۵ و ۴)، منکران معاد (مؤمنون، آیات ۸۲ تا ۹۰)، تکذیب‌کنندگان دین (علق، آیات ۱۳ و ۱۶) و مانند آنها را برشود.

این گروه‌ها همگی به علیی چون هواهای نفسانی، وسوسه‌ها و الهامات یا وحی شیطنی و اهداف پلشت و پلید، دروغ می‌گویند و دیگران را به دروغ و دروغیویی متهم می‌سازند.

همان‌گونه که گرفتارخان هواهای نفسانی، به‌سری برای گرایش به دروغ و گریختن از صدق و راستی دارند، همچنین این افراد شرایطی را دارا هستند که قلبشان را محل تزول شیاطین قرار می‌دهد تا بیش‌تر از پیش در این گناه بزرگ غرق شوند. (شعراء، آیات ۲۲۱ و ۲۲۲)

آثار دروغ و کيفر دروغگويان

دروغ جزو گناهان کبیره است و عملی برخاف حق و عدالت به شمار می‌رود. پس کسی که دروغ می‌گوید و به دروغ، دیگران را متهم به دروغ می‌کند، از مسیر صراط مستقیم دین و حق و عدالت خارج شده است.

باید توجه‌داشت که دروغ همانند شراب، کلیدی برای گناهان و ضرر و زیان است؛ از همین رو جزو گناهان کبیره دانسته شده که شخص را مستحق عذاب دنیوی و اخروی در دوزخ غضب جلال الهی می‌کنند. دروغ و گفته‌های بی‌اساس، خاستگاه بدعت در

از نظر قرآن، زشستی دروغ امری فطری است که همه انسان‌ها بر اساس نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و ۸)، محرومیت از نور هدایت باطنی آن را می‌شناسند و از آن گریزان هستند؛ از همین رو مؤمنان به سبب حفظ فرصت خویش و تقوای باطنی و نفسانی از آن پرهیز دارند و هیچ گرایشی به دروغ نشان نمی‌دهند؛ اهل بهشت به سبب همین فطرت الهی هرگز به سوی دروغ گرايشی ندارند (همان) چنان‌که موجب روسیاهی او در آخرت (زمر، آیه ۶۰)، قرارگیری در جرگه ظالمان (ال عمران، آیه ۹۴، انعام، آیات ۲۱ و ۹۳ و ۱۴۴)، محرومیت از درک آیات الهی (جاثیه، آیات ۷ و